

Prof. dr Duško Medić

Sudija Ustavnog suda Republike Srpske
Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ Banja Luka

LIČNE SLUŽBENOSTI

Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima bivše SFRJ nije normirao lične službenosti, ali je predvidio mogućnost njihovog postojanja. To je bila posljedica mišljenja da lične službenosti ne predstavljaju osnovni svojinsko-pravni odnos. Zbog toga, ove službenosti su skoro iščezle iz svakodnevnog života. Zakon o stvarnim pravima Republike Srpske reguliše ih detaljno i na moderan način, što je veoma značajno, jer promjena svojinskih odnosa i tržišni uslovi privređivanja aktuelizuju primjenu ovih službenosti u praksi. Time je omogućena njihova (re)afirmacija u našem pravu, jer lične službenosti, a prevashodno plodouživanje, mogu da imaju višestruke funkcije i širi društveni značaj. Privatna svojina ponovo zauzima mjesto koje joj zasluženost pripada, a to neminovno ima za posljedicu i dalji razvoj ovih službenosti. Lične službenosti imaju veoma širok spektar primjene. Ovim službenostima mogu da se ostvare važni ciljevi u privatnom pravu (pogotovo u porodičnim i nasljednim odnosima), a u određenim slučajevima i u javnom pravu.

Ključne riječi: Lične službenosti; Privatna svojina; Plodouživanje; Pravo upotrebe; Pravo stanovanja.

1. UVOD

Službenosti se još od rimskog prava prema titularu dijele na stvarne i lične. Dok su stvarne konstituisane u korist povlasnog dobra, lične su konstituisane u korist fizičkog ili pravnog lica i vezane su neposredno za njega. Stvarne službenosti su pravilo a lične izuzetak. Između njih postoji dosta razlika, mada načela službenosti načelno važe i za stvarne i za lične službenosti.

Ne može se tačno utvrditi kada su nastale lične službenosti, ali je izvjesno da su prvi slučajevi uvedeni testamentom.¹ Smatra se da su počeci ličnih

Duško Medić, dusko.medic@ustavnisud.org.

¹ D. Stojčević, *Rimsko pravo*, sveska prva, sedmo izdanje, Beograd 1960, 169.

službenosti u želji vlasnika stvari da poslije svoje smrti materijalno obezbijedi sebi bliske osobe ostavljajući im legatom doživotno pravo korišćenja imovine, koju inače u cjelini testamentom ostavlja potomcima. Oni su kao univerzalni sukcesori postajali vlasnici zaostavštine, ali sa teretom koji je na određeno vrijeme ograničavao njihova svojinska prava.² Lične službenosti uvedene su u rimsko pravo poslije stvarnih u vrijeme kasne republike, negdje oko doba Cicerona, pod jakim uticajem pretorove djelatnosti.³ One su najprije imale ugovorni, odnosno obligacioni karakter.⁴ Najstarija lična službenost je plodouživanje, a zatim su se javile i druge službenosti. Klasično pravo poznavalo je četiri samostalna prava na tuđoj stvari koja su u Justinijanovom pravu svrstana u lične službenosti. To su službenost plodouživanja, službenost upotrebe, službenost stana i službenost upotrebe radne snage robova i životinja.⁵ Dakle, radi se o klasičnom građansko-pravnom institutu koji je poznavalo i rimsko pravo.

Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima bivše SFRJ (ZOSPO) nije normirao lične službenosti, ali je predvidio mogućnost njihovog postojanja.⁶ Ovo je posljedica mišljenja da lične službenosti ne predstavljaju osnovni svojinsko-pravni odnos. Zbog toga, ove službenosti su kod nas skoro iščezle iz svakodnevnog života.⁷ Zakon o stvarnim pravima Republike Srpske (ZSP) sada detaljno reguliše ovaj institut⁸ i predviđa tri subjektivna prava – plodouživanje, upotrebu i stanovanje, koja imaju mnogo zajedničkih karakteristika, ali i posebnih specifičnosti.⁹ To je nesumnjivo korisno, jer se radi o institutu koji u praksi može imati višestruke funkcije i širi društveni značaj. Za razliku od stanja kod nas, gdje su gotovo zaboravljene, u savremenom pravu lične službenosti, a posebno plodouživanje, imaju mnogobrojne mogućnosti i veoma raznovrstan spektar primjene, što povećava njihov društveni značaj.¹⁰ Pored zbrinjavanja nadživjelog supružnika, one vrše i brojne druge funkcije (posebno u porodičnim i nasljednim odnosima), poput obezbjeđenja i naplate potraživanja, fiskalne, sticanja prihoda, izdržavanja razvedenog supružnika, primjene kod diobe imovine za života pretka, diobe zajedničke imovine, itd.

² Ž. Bujuklić, *Rimsko privatno pravo*, Beograd 2011, 265.

³ M. Horvat, *Rimsko pravo*, deveto izdanje, Zagreb 1977, 159.

⁴ O. Stanojević, *Rimsko pravo*, dvadeset peto izdanje, Beograd 2010, 223.

⁵ M. Šarac, Z. Lučić, *Rimsko privatno pravo*, Split 2011, 164.

⁶ ZOSPO, čl. 60.

⁷ D. Lazarević, *Službenosti i susedsko pravo*, prvo izdanje, Beograd 2011, 295.

⁸ ZSP, čl. 229–247..

⁹ U nekim zemljama broj ličnih službenosti nije ograničen, kao npr. u švajcarskom pravu.

¹⁰ O primjeni ličnih službenosti u savremenom pravu, vid. M. Lazić, *Lične službenosti*, Niš 2000, 154–168.

2. POJAM I OSNOVNE KARAKTERISTIKE LIČNIH SLUŽBENOSTI

Lične službenosti su stvarna prava na tuđoj stvari.¹¹ One se vezuju za ličnost titulara. To su ograničena prava koja daju ovlašćenje određenom licu da se služi tuđom stvari (poslužna stvar), što je svaki vlasnik te stvari dužan trpjeti.¹² Kao stvarno pravo, lične službenosti djeluju i prema trećim licima (erga omnes) koja imaju obavezu uzdržavanja. Međutim, pored stvarnopravnih elemenata koji preovladavaju, ove službenosti sadrže i određene obligacionopravne elemente, tako da se radi o složenom pravnom institutu.¹³ Titular prava lične službenosti ovlašćen je da se služi poslužnom stvari u skladu sa njenom namjenom, ali tako da se očuva supstanca stvari.¹⁴ Ove službenosti služe zadovoljavanju potreba njihovog titulara. One mogu da budu različite, ali moraju imati razumnu svrhu da bi se opravdao smisao njihovog postojanja.¹⁵ Titular nema pravo na raspolaganje¹⁶ i zahvatanje supstance poslužnog dobra. Time se sprečava neadekvatno iskorišćavanje poslužne stvari i štiti interes vlasnika. Osnivanjem ličnih službenosti vrši se ograničenje svojine, jer se dio svojinskih ovlašćenja prenosi na titulara plodouživanja, upotrebe ili stanovanja.

Pravo svojine i pravo službenosti nalaze se u odnosu širih i užih prava. Titulari ovih prava imaju samostalna i nezavisna stvarna prava koja uporedo postoje na istoj stvari.¹⁷ Ona se mogu suprotstaviti prema svim trećim licima – erga omnes, a omogućavaju i pravo sledovanja i pravo prvenstva.¹⁸ Nezavisnost ličnih službenosti omogućava da promjena vlasnika ne utiče na njihovu pravnu sudbinu. Lične službenosti mogu biti ustanovljene u korist određenog fizičkog ili pravnog lica. Pravno lice može, u skladu sa svojom prirodom, steći pravo plodouživanja i pravo upotrebe, ali ne i pravo stanovanja koje se vezuje za fizičko lice.¹⁹ Uslov je da u okviru svoje djelatnosti može vršiti pravne radnje koje su za to potrebne. Pravni subjektivitet pravnog lica nije ograničen i zato je plodouživanje pravnog lica najčešće

¹¹ O razlici ličnih službenosti i srodnih prava, vid. M. Lazić, 145–153.

¹² ZSP, čl. 229.

¹³ Danas je sve češće objedinjavanje stvarnopravnih i obligacionopravnih elemenata u istom pravu.

¹⁴ Izuzetak od ovog je nepravno plodouživanje.

¹⁵ Ako izgube razumnu svrhu, lične službenosti se, kao i sve druge službenosti, mogu ukinuti.

¹⁶ Istina, plodouživalac ima pravo na ustupanje vršenja plodouživanja, ali se to ne bi moglo smatrati raspolaganjem u pravom smislu riječi.

¹⁷ Oni vrše interesnu podjelu svojine na stvari.

¹⁸ Vid. R. Kovačević Kuštrimović, „Plodouživanje i naše pravo“, *Pravni život* 10/1996, 106.

¹⁹ I. Babić, „Lične službenosti pravnih lica“, *Pravo i privreda* 7-9/2011, 62.

limitirano, mada ima i izuzetaka.²⁰ U praksi se kao titulari ovih službenosti javljaju najčešće fizička lica. Za sticanje od strane poslovno nesposobnog lica potrebna je saglasnost zakonskog zastupnika ili staraoca. Vrsta subjekta ne mijenja sadržinu i pravnu prirodu ličnih službenosti, samo može da utiče na dužinu trajanja plodouživanja.

Kod ovih službenosti ne postoji povlasno već samo poslužno dobro, a njihova sadržina uvijek se sastoji u iskorišćavanju tuđe stvari. Niko ne može imati službenost na svojoj stvari. One se moraju vršiti tako da što manje opterećuju poslužno dobro. Lične službenosti uvijek ovlašćuju titulara na pozitivnu radnju, nema negativnih ličnih službenosti. Ove službenosti ne mogu obavezivati vlasnika stvari na činjenje nego samo na nečinjenje ili trpljenje. Vlasniku se ne može nametnuti neka pozitivna obaveza. Ne može se zasnovati jedna službenost na drugoj. Lične službenosti su privremena prava. Njihovo trajanje je ograničeno na ugovoreno vrijeme, a one prestaju najkasnije smrću ovlašćenog lica (prestankom titulara), osim ako zakon ne određuje drugačije.²¹ Ograničenost njihovog trajanja je posljedica toga da one treba da koriste određenom subjektu koji ih uživa. Lične službenosti su neprenosive.²² Promjena u ličnosti titulara nije moguća. To se odnosi samo na pravo službenosti, dok se izvršavanje sadržaja tog prava u nekim slučajevima (plodouživanje) može prenositi na drugo lice. Time se stiče obligaciono pravo korišćenja koje je ograničeno trajanjem plodouživanja. Ustupanje vršenja prava upotrebe i stanovanja nije moguće. Neprenosivost ličnih službenosti je posljedica njihove osnovne funkcije da služe doživotnom zbrinjavanju uživaoca.²³ Ove službenosti su, u pravilu, i nenasljedive, osim onih koje su osnovane i za nasljednike ovlašćenog lica. Osnivanje mora biti učinjeno izričito. I ovo je posljedica njihove vezanosti za ličnost. Ako je lična službenost izričito osnovana i za nasljednike ovlašćenog lica, ona se gasi smrću posljednjeg nasljednika.²⁴ Ovdje se misli na zakonske i testamentarne nasljednike. Problem može da nastane ako se kao posljednji nasljednik pojavljuje Republika Srpska,²⁵ jer bi takve službenosti mogle trajati neograničeno, što je suprotno njihovoj prirodi.

²⁰ U rimskom pravu plodouživanje pravnog lica bilo je ograničeno na sto godina. Članom 749, st. 2 Švajcarskog građanskog zakonika propisano je da plodouživanje u korist pravnog lica traje najviše sto godina, dok je članom 619 Francuskog građanskog zakonika određen rok od najviše trideset godina. Njemačko pravo propisuje da se plodouživanje pravnog lica gasi tek njegovim prestankom (§ 1061 Njemačkog građanskog zakonika).

²¹ Čl. 231 ZSP.

²² „Usus fructus alienari non potest“ – Ulpianus – D. 27, 9, 3,5 – plodouživanje se ne može otuđiti.

²³ R. Kovačević Kuštrimović, M. Lazić, *Stvarno pravo*, Niš 2006, 264.

²⁴ Čl. 232 ZSP.

²⁵ Čl. 8, st. 4 Zakona o nasljeđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09.

Lične službenosti su stvarna prava, pa je njihov predmet uvijek stvar, bilo tjelesna bilo bestjelesna.²⁶ Predmet ovih službenosti su, najčešće, individualno određene pokretne nepotrošne stvari²⁷ ili nekretnine, ali to može biti i skup pokretnih stvari ili više nekretnina, kao i prava.²⁸ To ne mogu biti pravne moći ni neprenosiva imovinska i neimovinska prava. Lične službenosti mogu nastati na individualno određenim ili individualizovanim generičkim stvarima koje odgovaraju sadržini ovog prava. Konstituisanje plodouživanja i upotrebe na pokretnim stvarima se rijetko dešava u praksi, njihov objekat su uglavnom nekretnine. Pravo stanovanja može da nastane samo na kući ili stanu. Ekstenzivnost predmeta ličnih službenosti označava njegovo proširenje i na naknadno nastala povećanja vrijednosti poslužnog dobra. Predmet prava plodouživanja i upotrebe su i pripaci opterećene stvari ili prava odnosno stvar sa svim njegovim pripadnostima. Lične službenosti mogu postojati na cijeloj poslužnoj stvari ili na idealnom dijelu ako je to moguće s obzirom na sadržaj službenosti i prirodu predmeta.²⁹ Ova službenost na suvlasničkom dijelu nepokretnosti proteže se na posebni dio (stan ili poslovnu prostoriju), kao što se službenost na posebnom dijelu proteže na s njom povezan suvlasnički dio.³⁰

Pravo plodouživanja može se ustanoviti i na potrošnim stvarima i pravu koje ne daje plodove (nepravo plodouživanje). Za njega ne važe opšta pravila o plodouživanju. Predmet ove vrste plodouživanja utiče na njegovu (obligacionopravnu) prirodu. To je izuzetak od stvarnopravne prirode prava plodouživanja. Vlasnik potrošne stvari konstituisanjem plodouživanja prestaje da bude vlasnik i on ima samo obligaciono pravo prema plodouživaocu. Potrošne stvari postaju svojina nepravog plodouživaoca. Tada je poslužna stvar novčana vrijednost stvari koja će se vratiti vlasniku poslije proteka plodouživanja. Zato uslov za vršenje u ovim slučajevima nije očuvanje substance stvari. Za vrijeme trajanja nepravog plodouživanja osnovanog na gotovom novcu plodouživalac može raspolagati tim novcem po svojoj volji. Ako je to plodouživanje osnovano na već uloženoj glavnici, plodouživalac može zahtijevati samo kamate. Na nepravo plodouživanje shodno se primjenjuju pravila o pravu plodouživanja, osim ako zakon ne određuje drukčije ili to zahtijeva priroda takvog plodouživanja.³¹ U praksi postoje različiti oblici

²⁶ Bestjelesne stvari obuhvataju brojna i veoma raznovrsna prava, ali i skupove prava.

²⁷ Samo ovakve stvari mogu biti upotrebljene više puta ili neograničeno bez vidljive promjene njihove suštine.

²⁸ Pravo mora biti prenosivo, imovinsko i podobno da se koristi i zadovolji interes titulara, a da se suština ili osnovna vrijednost ne uništi.

²⁹ Čl. 230, st. 1 ZSP.

³⁰ Čl. 230, st. 2 ZSP.

³¹ Čl. 241 ZSP.

nepravog plodouživanja koje može da ima veoma korisne efekte. Nepravo plodouživanje treba razlikovati od ugovora o zajmu. Kod zajma sa kamatom kauza je sticanje kamate, a kod zajma bez kamate kauza je u namjeri zajmodavca da učini dobročinstvo. Kauza nepravog plodouživanja je imovinsko obezbjeđenje određenog lica. Kod zajma se vraćaju stvari iste vrste, količine i kvaliteta,³² a kod nepravog plodouživanja vraća se novčana vrijednost stvari. Nepravo plodouživanje traje do isteka roka ili prestanka titulara, a zajam do isteka roka ili otkaza.³³

Niko ne može imati službenost na svojoj stvari, ona može postojati samo na tuđim stvarima.³⁴ Lične službenosti se vežu za određeno poslužno dobro i prate ga bez obzira na kasniju diobu ili promjenu vlasnika. Službenost koja je po svojoj prirodi stvarna može se osnovati na poslužnoj nepokretnosti i u korist određenog lica.³⁵ U tom slučaju radi se o nepravilnoj službenosti na koju se primjenjuju pravila o ličnim službenostima. To je sasvim razumljivo, jer su nepravilne službenosti zaista lične službenosti, mada je sadržaj njihovih ovlašćenja bliži stvarnim službenostima. Ko tvrdi da je stvarna službenost osnovana u korist određenog lica, to treba i da dokaže.³⁶ Za lične službenosti nije predviđeno, ali ni izričito zabranjeno pravo na naknadu, kao što je to slučaj kod stvarnih službenosti.³⁷ Lične službenosti, po pravilu, mnogo više ograničavaju prava vlasnika od stvarnih, a kod plodouživanja vlasniku ostaje samo golo pravo svojine, bez ikakve ekonomske koristi sve dok ta službenost postoji.

*Plodouživanje (ususfructus)*³⁸

Najznačajnija i najstarija lična službenost je plodouživanje. To je službenost koja daje ovlašćenje svom titularu da se služi poslužnom stvari u skladu sa njenom namjenom, ne mijenjajući njen sadržaj.³⁹ Pojam plodouživanja ne obuhvata nepravo plodouživanje, jer je to izuzetak koji odstupa od opštih karakteristika

³² Vid. čl. 562 Zakona o obligacionim odnosima (ZOO).

³³ O tome: N. Gavella, T. Josipović, I. Gliha, V. Belaj, Z. Stipković, *Stvarno pravo*, svezak 2, (red. N. Gavella), Zagreb 2007, 38; I. Babić, *Građansko pravo, Knjiga 2. Stvarno pravo*, Beograd – Novi Sad 2012, 246.

³⁴ *Nemini res sua servit* – Paulus – D.8.2.26.

³⁵ Primjera radi, to će se desiti kada neko lice na osnovu dogovora sa vlasnikom poslužne nekretnine stekne pravo da koristi put preko tog zemljišta radi pristupa na javni put.

³⁶ Čl. 217 ZSP.

³⁷ Čl. 208 ZSP.

³⁸ Vid. M. Lazić, *Plodouživanje*, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Niš 1998.

³⁹ Čl. 233, st. 1 ZSP.

Komparacije radi, Francuski građanski zakonik definiše plodouživanje kao pravo da se uživa u tuđim stvarima kao i sam vlasnik uz obavezu da se očuva supstanca stvari (član 578), dok Austrijski građanski zakonik definiše plodouživanje kao pravo upotrebljavati tuđu stvar bez ograničenja, ali sa čuvanjem njene supstance (§ 509).

ovog instituta. Plodouživanje, po pravilu, predstavlja dobrovoljno ograničenje prava svojine. Titular ovog prava zove se plodouživalac. Njemu pripadaju svojinska ovlaštenja držanja i korišćenja stvari, a vlasniku ostaje samo ovlaštenje raspolaganja ograničenom svojinom.⁴⁰ Svojina se svodi na golo pravo (nuda proprietas).⁴¹ Ono što ovu svojinu čini realnim subjektivnim pravom je pravna nada da će prestankom plodouživanja, koje je privremeno pravo vezano za ličnost plodouživaoca, doći do ponovnog uspostavljanja pune sadržine svojine.⁴² Vlasnik poslužne stvari smije izvršavati svoje pravo svojine ako time ne vrijeđa ovlaštenja plodouživaoca.⁴³ Osnovna obaveza vlasnika je da (nakon predaje poslužne stvari) trpi plodouživanje na svojoj stvari i da ne uznemirava plodouživaoca u vršenju njegovog prava.⁴⁴ On može sa svojom stvari raspolagati pravnim poslovima *inter vivos* i *mortis causa*, može je otuđiti ili opteretiti, ali ne smije ugrožavati državinu i prava plodouživaoca. Prodaja stvari opterećene plodouživanjem se rijetko dešava, jer bi sticalac u momentu sticanja bio lišen njenih ekonomskih koristi. Vlasnik može da na nekretnini zasnuje hipoteku i da je optereti novim stvarnim službenostima, ali se te nove službenosti mogu vršiti tek po prestanku plodouživanja. To nema uticaja na plodouživaočeva prava. Ako je plodouživanje konstituisano teretnim pravnim poslom, vlasnik je odgovoran plodouživaocu i za mane stvari. Kad je poslužna nepokretnost u svojini više suvlasnika ili zajedničkih vlasnika, svaki od njih mora da trpi da se nosilac prava plodouživanja služi nepokretnošću na način proizašao iz njegovog prava.⁴⁵ Ako više lica ima pravo plodouživanja iste poslužne nepokretnosti, svako lice je samostalni nosilac svog dijela prava plodouživanja, osim kad su u takvom odnosu da im pravo plodouživanja ili neki dio tog prava pripada zajednički.⁴⁶

Plodouživanje omogućava zadovoljavanje interesa i vlasnika stvari i plodouživaoca. Vlasnik za određeno vrijeme obezbjeđuje nekom licu imovinsku korist od stvari, a poslije isteka dobija svoju stvar nazad. S druge strane, plodouživalac ostvaruje ekonomsku korist od stvari radi zadovoljavanja svojih interesa. U savremenom pravu došlo je do modifikacije i proširenja uloge plodouživanja, koje je pored osnovne, izvorne funkcije zbrinjavanja bliskih lica u nasljednim i porodičnim odnosima, dobilo kao način privređivanja i dosta drugih funkcija.

⁴⁰ Bitni elementi za pojam plodouživanja potiču iz poznate Paulusove definicije: *usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia* (D. 1.7.1.1).

⁴¹ N. Kovačević, „Pojam i predmet plodouživanja“, *Pravni život* 3-4/2014, 84.

⁴² M. Lazić, „Primena prava plodouživanja u savremenom pravu“, *Pravni život* 10/1998, 408.

⁴³ Čl. 234, st. 3 ZSP.

⁴⁴ Plodouživaočevo pravo je apsolutnog karaktera i djeluje prema svima, pa i prema vlasniku predmeta plodouživanja.

⁴⁵ Čl. 233, st. 6 ZSP.

⁴⁶ Čl. 233, st. 5 ZSP.

Plodouživanje je samostalno imovinsko pravo, derivat prava svojine. Po sadržini i obimu plodouživanje je najšire ograničeno stvarno pravo, pravo na potpuno iskorišćavanje jedne stvari.⁴⁷ Postoje čak i mišljenja da bi ga zbog njegovog značaja trebalo regulisati kao poseban pravni institut.⁴⁸ Razlika između plodouživanja i ostalih ličnih službenosti je u obimu korišćenja tuđe stvari. Dok plodouživanje omogućava potpuno, sveobuhvatno korišćenje poslužne stvari, upotreba i stanovanje ovlašćuju titulara na korišćenje u obimu koji je potreban da zadovolji potrebe tog lica i članova njegove porodice.⁴⁹ Obim korišćenja uslovio je i razlike u pogledu mogućeg ustupanja vršenja. Plodouživalac ima pravo na sve plodove i potpunu upotrebu, pa nije od značaja ko će to izvršavati. Zato on svoje pravo može da vrši lično ili putem drugog lica, dok titulari prava upotrebe i stanovanja (kod upotrebe stanovanja) svoja prava mogu vršiti samo lično. Iz toga se vidi prevashodno imovinski karakter i samostalnost plodouživanja. Ustupanje vršenja plodouživanja može biti izvršeno potpuno ili djelimično.⁵⁰ Ono se može izvršiti teretnim ili dobročinnim pravnim poslom,⁵¹ koji ima elemente aleatornosti. Ograničenja se mogu odnositi na pojedine koristi koje daje poslužna stvar ili na trajanje plodouživanja.⁵² Lice kome se ustupa vršenje plodouživanja, kao što smo već istakli, ne stiče stvarno već obligaciono pravo, jer su lične službenosti po svom karakteru neotuđiva prava. Njegovo pravo mora se kretati u okviru prava prenosioca i omeđeno je tim pravom. Sticalac nije novi plodouživalac, on je samo njegov supstitut. Ustupanje vršenja plodouživanja ne smije imati za posljedicu proširenje granica ovog prava. Ono je dopušteno samo ako se time ne ugrožava interes vlasnika. Na taj način je zadovoljena potreba plodouživaoca za prometljivošću plodouživanja. Smatramo da je dobro što se prilikom tog raspolaganja ne traži saglasnost vlasnika, jer je njegov interes dovoljno zaštićen. U uporednom pravu raspolaganje plodouživanjem je dopušteno u različitim oblicima.⁵³

Ovlašćenja plodouživaoca odnose se neposredno na stvar i proizilaze iz zakona.⁵⁴ On koristi stvar u potpunosti, maltene kao vlasnik, njegova ovlašće-

⁴⁷ L. Marković, *Građansko pravo – opšti deo i stvarno pravo*, Beograd 1927, 457.

⁴⁸ Vid. npr. R. Kovačević Kuštrimović, 106.

⁴⁹ U njemačkom pravu pravo upotrebe i pravo stanovanja se regulišu kao „ograničene lične službenosti“.

⁵⁰ Član 758. Švajcarskog građanskog zakonika propisuje da plodouživalac čije pravo nije strogo lično može prenijeti njegovo vršenje na drugoga i tada vlasnik može podizati tužbe protiv trećeg na koga je prenijeto vršenje plodouživanja.

⁵¹ Vid. čl. 234, st. 2 ZSP.

⁵² M. Lazić, „Moderan pristup pravu ličnih službenosti u pravu Srbije“, *Aktuelna pitanja građanske kodifikacije*, Niš 2008, 173.

⁵³ O tome: M. Lazić, *Lične službenosti*, 68–76.

⁵⁴ Neka obligaciona prava takođe omogućuju korišćenje tuđe stvari, ali pravo njihovih titulara proizilazi iz ugovornog odnosa.

nja su slična vlasnikovim. Plodouživanje omogućava korišćenje onih stvari koje daju trajni prinos (upotrebljive), a da im suština ne bude uništena ili ugrožena upotrebom. Plodouživalac je ovlašćen da se služi poslužnom stvari u skladu sa njenom ekonomskom namjenom (namjenski), da je drži kao nesamostalni držalac⁵⁵ i da je upotrebljava. Upotreba je esencijalno ovlašćenje plodouživaoca⁵⁶ koja mu pruža neposrednu korist. On nema pravo namjenu stvari preinačiti ili bitno izmijeniti. Prilikom korišćenja supstancija, sadržaj stvari (*rerum substantia*) mora da ostane sačuvana.⁵⁷ Plodouživanje se vrši u skladu sa prirodom poslužnog dobra i na uobičajen način. Pored držanja i upotrebe plodouživalac ima ovlašćenje prisvajanja plodova i drugih koristi od stvari.⁵⁸ Plodouživaocu pripada čisti prihod od čiste vrijednosti te stvari, u granicama očuvanja sadržaja, što uključuje i čuvanje osnovne namjene poslužne stvari.⁵⁹ Njemu pripada sav prihod koji daje poslužna stvar. Prihod poslužne stvari čine plodovi i druge koristi koje stvar daje bez umanjenja sadržaja. Blago nađeno u poslužnoj stvari nije prihod plodouživaoca.⁶⁰ Pravo na plodove odnosi se na sve vrste plodova koje može da donese predmet plodouživanja i u tom pogledu plodouživalac je izjednačen sa vlasnikom. On stiče (naturalne) plodove⁶¹ poslužne stvari njihovim odvajanjem,⁶² a stiče i sve ostalo što se odvojilo od stvari ne umanjujući njen sadržaj u trenutku odvajanja, ako zakonom nije drugačije određeno. Ovo se odnosi i na najamnine, zakupnine, kamate, dividende i druge prihode koje stvar daje na osnovu nekog pravnog odnosa (civilni plodovi) koji su ostvareni dok plodouživanje postoji, bez obzira kad je prihod dospio.⁶³ Civilni plodovi su novčani prihodi koji proizilaze iz nekog pravnog odnosa vlasnika ili plodouživaoca sa trećim licem povodom poslužne stvari. U uporednom pravu plodouživalac stiče civilne plodove srazmjerno vremenskom trajanju plodouživanja (dan pod dan). Ovdje nije od značaja da li su u vrijeme nastanka odnosno prestanka plodouživanja oni dospjeli ili ne i da li su u to vrijeme bili naplaćeni.⁶⁴ Prema tome, plodouživanje omogućava potpu-

⁵⁵ Državina je pretpostavka svih ovlašćenja plodouživaoca.

⁵⁶ N. Kovačević, „Sadržina plodouživanja u srpskom pravu“, *Glasnik prava* 1/2013.

⁵⁷ Supstancija stvari je različita i ona zavisi od njihovog karaktera.

⁵⁸ U rimskom pravu ubiranje plodova nije moglo bez upotrebe, a upotreba se mogla vršiti bez ubiranja plodova. *Fructus sine usu esse non potest* (Ulpianus – D. 7.8.14. 1).

⁵⁹ Čl. 234, st. 1 ZSP.

⁶⁰ Čl. 235, st. 1 i 2 ZSP.

U slučaju nalaza blaga vlasnik ima pravo na nagradu.

⁶¹ Plodovi u naturalnom obliku se dijele na prirodne, koji nastaju bez ljudskog rada i vještačke za čiji nastanak je potreban ljudski rad.

⁶² Momentom odvajanja plod postaje samostalna stvar.

⁶³ Čl. 235, st. 3 i 4 ZSP.

⁶⁴ Vid. čl. 586 Francuskog građanskog zakonika, § 519 Austrijskog građanskog zakonika, čl. 757 Švajcarskog građanskog zakonika.

no ekonomsko iskorišćavanje stvari.⁶⁵ Plodouživaočevu ovlaštenje izvlačenja ekonomskih koristi iz stvari jednako je odgovarajućim ovlaštenjima samog vlasnika.⁶⁶ Ovdje može da postoji opasnost od pretjerane upotrebe stvari koja dovodi do njenog uništenja. Ako bi do toga došlo, to bi bilo prekoračenje prava od strane plodouživaoca koje nije dozvoljeno i koje podliježe sankcijama. Vlasnik je dužan da plodouživaocu dopusti iskorišćavanje stvari, ali ne i da mu to organizuje, jer on prema njemu nema nikakvu pozitivnu obavezu.

Vlasnik i plodouživalac mogu (prije predaje) sačiniti opis svih poslužnih stvari sa naznakom njihove vrijednosti. To je mjera opreza i način da se utvrdi u kakvom su stanju stvari koje su predmet plodouživanja. Utvrđivanje njihove vrijednosti je u obostranom interesu. Ovo je posebno važno zbog vraćanja tih stvari i lakšeg dokazivanja međusobnih potraživanja. Ukoliko oni to ne učine, važi pretpostavka da je plodouživalac primio u upotrebljivom stanju poslužnu stvar srednjeg kvaliteta sa svim pripadnostima potrebnim za uredno plodouživanje.⁶⁷ Način upotrebe i korišćenja plodouživaoca zahtijeva stalno i uredno održavanje stvari. Razumljivo je da plodouživalac snosi sve troškove redovne upotrebe i iskorištavanja poslužne stvari bez obzira na ostvareni prihod. On je dužan da kao dobar domaćin⁶⁸ održava poslužnu stvar u stanju u kome ju je primio, da snosi troškove njenog redovnog održavanja i obnavljanja, javne obaveze, realne terete koji je opterećuju i kamate na potraživanja osigurana hipotekom na toj stvari, u granicama vrijednosti koja ostaje kad se od prihoda poslužne stvari odbiju troškovi upotrebe i iskorištavanja.⁶⁹ Ovo je opšta i stalna obaveza. Kada je plodouživalac pravno lice, tada on treba da se ponaša kao dobar privrednik. To je pravni standard u oblasti privrednopравnih odnosa koji podrazumijeva pojačanu profesionalnost prilikom vršenja djelatnosti, pa i ovog prava.⁷⁰ Plodouživalac koji se nije ponašao brižljivo, racionalno i u skladu sa ovim standardima⁷¹ odgovara vlasniku za smanjenje upotrebne

⁶⁵ Plodouživalac ima pravo na sve vrste plodova, osim ako se ne ugovori drukčije ili to proizilazi iz prirode stvari.

⁶⁶ O. Stanković, M. Orlić, *Stvarno pavo*, deveto izdanje, Beograd 1999, 217.

⁶⁷ Čl. 238 ZSP.

⁶⁸ To je standard u građanskom pravu koji zahtijeva prosječno (uobičajeno) pažljivog i urednog čovjeka u određenoj sredini. On se konkretizuje u sudskoj praksi. U rimskom pravu to je bilo ponašanje dobrog, prosječnog rimskog građanina, koji je bio otac porodice (*bonus pater familias*).

⁶⁹ Čl. 235, st. 5 i 6 ZSP.

⁷⁰ ZOO u članu 18, st. 1 propisuje da je učesnik u obligacionom odnosu dužan da u izvršavanju svoje obaveze postupa sa pažnjom koja se u pravnom prometu zahtijeva u odgovarajućoj vrsti obligacionih odnosa (pažnja dobrog privrednika, odnosno pažnja dobrog domaćina).

⁷¹ Pravni standard nema konkretnu sadržinu i mijenja se u zavisnosti od konkretnog slučaja, a po svojoj suštini ostaje isti. On sadrži samo mjerilo ponašanja, koje se u svakom konkretnom slučaju ispunjava određenom sadržinom na osnovu suda vrijednosti – v. D. Pavić, „Dužna pažnja kao pravni standard u sudskom odlučivanju“, *Pravni život* 11-12/1994, 1702.

vrijednosti stvari bez obzira čime je ono prouzrokovano. On ne odgovara za smanjenje vrijednosti zbog starenja ili redovne upotrebe koje se nije moglo izbjeći i pored savjesnog ponašanja.⁷² Plodouživalac, dakle, mora da vodi računa o prirodnom iskorišćavanju stvari (pravilna upotreba) i da učini sve što je potrebno da očuva njenu suštinu odnosno supstancu i ekonomsku namjenu.

Ako je zbog dotrajalosti ili više sile neophodno obaviti vanredne popravke ili vanredna obnavljanja poslužne stvari,⁷³ plodouživalac je dužan da bez odlaganja (kao dobar domaćin) obavjesti vlasnika odnosno lice koje za njega upravlja tom stvari, osim ako je te popravke ili obnavljanja dužan učiniti o svom trošku. Kriterijum za procjenu koje (nužne i potrebne) popravke vlasnik treba da uradi je omogućavanje vršenja plodouživanja na dogovoreni način. Ako to nije slučaj, vlasniku ne treba nametati druge obaveze. Plodouživalac je dužan trpiti te vanredne radove. Ukoliko je stvar uništena usljed više sile, rizik propasti stvari snosi vlasnik stvari, a plodova (i drugih koristi) plodouživalac. Imajući u vidu da vlasnik ne koristi stvar, on može biti nezainteresovan za njeno održavanje. Vlasnik se ne može prinuditi da izvrši vanredne popravke ili vanredna obnavljanja. U slučaju da on ne može ili neće da ih obavi, plodouživalac je ovlašćen da ih sam izvrši. U toj situaciji on nije poslovođa bez naloga. Po prestanku plodouživanja plodouživalac može tražiti da mu vlasnik isplati naknadu kao poštenom držaocu ili primjerenu naknadu za plodouživanje koje je izgubio zbog propuštenih radova. On je dužan da o svom trošku izvrši one vanredne popravke i vanrednu obnovu stvari koju je sam skrivio ili ih je prouzrokovalo lice za koje on odgovara.⁷⁴

Poboljšanja na poslužnoj stvari nisu obavezni da obavljaju ni vlasnik ni plodouživalac, osim ako su ona nužna. Plodouživalac nije dužan da dozvoli vlasniku da obavlja poboljšanja na poslužnoj stvari koja nisu nužna, osim ako se vlasnik obaveže na davanje pune odštete zbog smanjene upotrebe ili prihoda koje plodouživalac gubi zbog obavljanja radova. Ako je plodouživalac bez sporazuma sa vlasnikom stvari učinio poboljšanja na poslužnoj stvari, ovlašćen je da ih odvoji ukoliko je to moguće bez oštećenja stvari (*ius tollendi*). Naknadu za poboljšanja može tražiti samo ako bi na to bio ovlašćen kao poslovođa bez naloga.⁷⁵ Naravno, za poboljšanja koja je odvojio on nema pravo na naknadu.

Ukoliko postoji opravdana bojazan da je pri izvršavanju ovlašćenja plodouživaoca ugrožena supstanca poslužne stvari,⁷⁶ jer je on ne koristi kao

⁷² Čl. 240, st. 2 ZSP.

⁷³ U ovim slučajevima potpuno ili djelimično je onemogućeno izvršavanje prava plodouživaoca.

⁷⁴ Čl. 236 ZSP.

⁷⁵ Čl. 237, st. 1 i 3 ZSP.

⁷⁶ Plodouživalac npr. ne koristi stvar prema njenoj namjeni, pričinjava joj štetu i izlaže je opasnosti da propadne.

dobar domaćin, vlasnik može da od njega traži davanje primjerenog obezbjeđenja.⁷⁷ To nije uobičajena obaveza, već do toga može da dođe samo ako postoji opasnost ugrožavanja poslužne stvari, a time i interesa vlasnika. Prema tome, vlasnik ima pravo da pregleda svoju stvar i da vrši nadzor nad vršenjem prava plodouživanja, ali pri tome mora da vodi računa o interesima plodouživaoca. Ako plodouživalac odbije dati dogovoreno osiguranje ili osiguranje određeno odlukom suda,⁷⁸ vlasnik može tražiti ukidanje plodouživanja. Sud će postaviti upravnika poslužne stvari,⁷⁹ ako je to bolje imajući u vidu sve okolnosti slučaja. Isto tako sud će postupiti i ako to zahtijeva plodouživalac koji se obavezao da će sve troškove te uprave snositi kao troškove za upotrebu i iskorišćavanje poslužne stvari. Nakon postavljanja upravnika, sud mora bez odgađanja sačiniti popis i procjenu poslužne stvari.⁸⁰ Upravnik je za svoj rad odgovoran i plodouživaocu i vlasniku.

Osnovna obaveza plodouživaoca je da po prestanku plodouživanja stvar koja je objekat plodouživanja vrati vlasniku (u neposrednu državinu) u stanju u kojem ju je primio. Razumljivo je da to ne može biti apsolutno isto stanje, jer se svaka stvar prilikom upotrebe troši i doživljava određene promjene. Zato se to može shvatiti kao obavezu vraćanja stvari u stanju koje nastaje uobičajenom upotrebom. Ta obaveza postoji i ako je usljed pohabanosti poslužna stvar izgubila svaku upotrebnu vrijednost.⁸¹ Zbog ovoga titularu prava plodouživanja su nametnute i druge obaveze (posebno postupanje kao dobar domaćin). On odgovara vlasniku stvari za smanjenje vrijednosti stvari, bez obzira čime je ono prouzrokovano, osim za smanjenje vrijednosti zbog starenja ili redovne upotrebe stvari koje se nije moglo izbjeći ni otkloniti redovnim održavanjem i obnavljanjem stvari odnosno postupanjem kao dobar domaćin. Za smanjenje vrijednosti stvari koje je nastalo i pored pravilne upotrebe plodouživalac ne odgovara, jer bi do toga došlo i da je stvar bila kod vlasnika. Prestankom plodouživanja ponovo oživljavaju vlasnikova svojinska ovlašćenja i svojina se opet uspostavlja u punom obimu. Njemu pripadaju neodvojeni plodovi, a i civilni plodovi koji su nakon toga dospjeli. Plodouživalac ima pravo na troškove koje je imao da bi se ti plodovi dobili.⁸² Ovo je pravično i sasvim razumljivo, jer bi se, u suprotnom, vlasnik neosnovano obogatio. Međutim, smatramo da bi i vlasniku trebalo to isto omogućiti prilikom nastanka plodouživanja.

⁷⁷ U ovom slučaju mogući su svi oblici obezbjeđenja i to zavisi od sporazuma stranaka.

⁷⁸ Prema § 1045, st. 16 Njemačkog građanskog zakonika dužnost osiguranja plodouživaoca postoji kad je propisano obavezno osiguranje ili kad ga nalažu mjesni običaji.

⁷⁹ Ovo postoji i u njemačkom pravu (§ 1052 Njemačkog građanskog zakonika).

⁸⁰ Vid. čl. 239 ZSP.

⁸¹ O. Stanković, „Službenosti“, *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Tom treći, Beograd 1978, 139.

⁸² Vid. čl. 240 ZSP.

Pravo upotrebe (usus)

Pravo upotrebe je lična službenost koja ovlašćuje određeno lice da se u granicama svojih ličnih potreba i potreba članova svog porodičnog domaćinstva služi tuđom stvari prema njenoj namjeni, čuvajući njen sadržaj. Sve koristi preko toga pripadaju vlasniku. Vlasnik može vršiti svoja svojinska ovlašćenja samo ako time ne vrijeđa prava titulara upotrebe. Upotreba nije djeljiva. Ovo pravo ne može imati više lica, osim ako su u takvom odnosu da im ono pripada zajednički. Ne može se imati alikvotni dio prava upotrebe. Na pravo upotrebe primjenjuju se pravila o pravu plodouživanja, ako drugačije nije određeno zakonom niti to zahtijeva priroda ovog instituta.⁸³

Pravo upotrebe nije ograničeno samo na upotrebu. Ono je, faktički, ograničeno, limitirano plodouživanje, jedna varijanta i „deminutiv plodouživanja“,⁸⁴ jer titular koji je nesamostalni držalac stvar upotrebljava i pribira plodove u granicama svojih potreba i potreba članova svoje porodice ne mijenjajući supstancu stvari. Zbog toga je vlasnik u boljem položaju nego kod plodouživanja, jer mu pripada sve što prelazi obim potreba titulara prava upotrebe. Potrebe ovog titulara se mogu mijenjati, povećavati ili smanjivati. One zavise od njegovog uzrasta, zvanja, zanimanja i veličine porodičnog domaćinstva. Ovdje se imaju u vidu i promjene u njegovom porodičnom domaćinstvu koje su bile prirodno očekivane i predvidive, kao i promjene koje su nužne za vođenje tog domaćinstva.⁸⁵ Te potrebe se objektivno procjenjuju, nezavisno od titularove ostale imovine. Za razliku od plodouživaoca, titular prava upotrebe ne može drugom licu pravnim poslom prepustiti izvršavanje svojih ovlašćenja,⁸⁶ što naglašava lični karakter upotrebe. Titular prava upotrebe stiče plodove i sve ostale koristi od stvari kad ih ubere za svoje potrebe,⁸⁷ jer se smatra da ih tek tada manifestuje, za razliku od plodouživaoca koji ih stiče njihovim odvajanjem. Ako su potrebe titulara prava upotrebe i članova njegovog porodičnog domaćinstva tolike, pravo upotrebe se u nekim slučajevima može podudariti sa plodouživanjem.

Vlasnik stvari snosi sve troškove (i redovne i vanredne) i terete poslužne stvari i dužan je da održava stvar u dobrom stanju. On to snosi samo do visine koristi koju ima nakon što titular prava upotrebe namiri svoje potrebe. Ukoliko troškovi i tereti prelaze korist koja mu preostaje, titular prava upotrebe dužan je da vlasniku nadoknadi razliku.⁸⁸

⁸³ Vid. čl. 242 ZSP.

⁸⁴ O. Stanković, M. Orlić, 227.

⁸⁵ Čl. 244, st. 1 i 3 ZSP.

⁸⁶ Čl. 243, st. 2 ZSP.

⁸⁷ Čl. 245 ZSP.

⁸⁸ Čl. 246 ZSP.

Pravo stanovanja (habitatio)

Pravo stanovanja je lična službenost koja ovlašćuje svog titulara da se služi tuđom stambenom zgradom ili njezinim dijelom namijenjenim za stanovanje u skladu s tom namjenom, čuvajući sadržaj poslužne stvari. Po svojoj pravnoj prirodi to je najčešće jedna vrsta prava upotrebe (samo što nema plodova), pa se pravo stanovanja prosuđuje po pravilima o pravu upotrebe, ako nije drugačije određeno. Predmet prava stanovanja je stambena zgrada ili dio stambene zgrade. Titular ovog prava je njihov nesamostalni držalac i može ih koristiti samo namjenski, u svrhu stanovanja. On može stanovati zajedno sa članovima svoje porodice i licima koja su mu potrebna za vođenje domaćinstva. Pravo stanovanja može imati samo fizičko lice.

Osim upotrebe u svrhu stanovanja, može postojati i plodouživanje u svrhu stanovanja. Ako pravo stanovanja ovlašćuje svoga nosioca da se služi svim dijelovima zgrade koji su za stanovanje tako da ih, čuvajući njihov sadržaj, u cijelosti uživa, tada je to plodouživanje stambene zgrade, pa se prosuđuje po pravilima o pravu plodouživanja. Tada titular ovog prava ima pravo i na sve plodove i koristi od stvari. On u tom slučaju ima pravo zgradu ili njen dio i iznajmiti, što inače ne smije. Dakle, pravo stanovanja nema vlastiti pravni režim i izdvojeno je u posebnu ličnu službenost samo po svom objektu,⁸⁹ ono je faktički podvrsta prava plodouživanja odnosno upotrebe.⁹⁰

U svakom slučaju vlasnik zadržava pravo raspolaganja na onim dijelovima nepokretnosti koji nisu namijenjeni za stanovanje, a i stambenim dijelovima koji nisu predmet prava stanovanja, ali ne na način da time sprečava ostvarivanje prava stanovanja. Ostvarivanjem ovog prava ne smije se vlasniku onemogućiti ili otežati potrebno nadgledanje cijele njegove nepokretnosti.⁹¹ Vlasnik tako ima mogućnost da provjeri da li titular prava stanovanja, eventualno, izdaje nekretnine u zakup trećim licima (ako nema to pravo) i da li predmet tog prava koristi namjenski. Ovdje nije od značaja da li titular prava stanovanja koristi cijelu stambenu zgradu ili samo njen dio.

3. ZAKLJUČAK

Lične službenosti su kod nas dugo bile zanemarene i skoro potpuno neregulirane. Osnovni svojinski oblik u socijalizmu nije bio pogodan za ovakvo raspolaganje sa stvarima. Zakon o stvarnim pravima Republike Srbije ih je regulisao detaljno i na moderan način što je veoma značajno, jer

⁸⁹ M. Vedriš, P. Klarić, *Građansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, osmo izmijenjeno izdanje, Zagreb 2004, 318.

⁹⁰ I. Grbin, “Pravo službenosti”, *Zakonitost* 9-10/1990, 1110.

Vid. Vrhovni sud Hrvatske, Rev-1600/85, *Pregled sudske prakse*, br. 30, Zagreb 1986, odl. 18.

⁹¹ Vid. čl. 247 ZSP.

promjena svojinskih odnosa i tržišni uslovi privređivanja aktuelizuje primjenu ovih službenosti u praksi. Time je omogućena njihova (re)afirmacija u našem pravu, jer lične službenosti, a prevashodno plodouživanje, mogu da imaju višestruke funkcije i širi društveni značaj. Privatna svojina kod nas ponovo zauzima mjesto koje joj zaslužen pripada, a to neminovno ima za posledicu i dalji razvoj ovih službenosti. Vlasnik najčešće konstituiše lične službenosti u korist lica sa kojima ima bliske odnose. Međutim, u savremenim pravima, u tržišnim uslovima, one se sve više koriste i u redovnom pravnom prometu, kao način privređivanja i uvećanja imovine vlasnika stvari bez otuđenja svojine. Lične službenosti, dakle, imaju veoma široki spektar primjene. Ovim službenostima, mogu da se ostvare važni ciljevi u privatnom pravu (pogotovo u porodičnim i nasljednim odnosima), a u određenim slučajevima i u javnom pravu.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Babić, Ilija, *Građansko pravo, Knjiga 2. Stvarno pravo*, Beograd – Novi Sad 2012;
2. Babić, Ilija, „Lične službenosti pravnih lica“, *Pravo i privreda* 7-9/2011;
3. Bujuklić, Žika, *Rimsko privatno pravo*, Beograd 2011;
4. Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, *Stvarno pravo*, svezak 2, (redaktor N. Gavella), Zagreb 2007;
5. Grbin, Ivo, „Pravo služnosti“, *Zakonitost* 9-10/1990;
6. Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, deveto izdanje, Zagreb 1977;
7. Lazarević, Dragoljub, *Službenosti i susedsko pravo*, Prvo izdanje, Beograd 2011;
8. Lazić, Miroslav, „Primena prava plodouživanja u savremenom pravu“, *Pravni život* 10/1998.
9. Lazić, Miroslav, *Lične službenosti*, Niš 2000;
10. Lazić, Miroslav, „Moderan pristup pravu ličnih službenosti u pravu Srbije“, *Aktuelna pitanja građanske kodifikacije*, Niš 2008;
11. Kovačević Kuštrimović, Radmila, „Plodouživanje i naše pravo“, *Pravni život* 10/1996;
12. Kovačević Kuštrimović, Radmila, Lazić, Miroslav, *Stvarno pravo*, Niš 2006;
13. Kovačević, Nemanja, „Sadržina plodouživanja u srpskom pravu“, *Glasnik prava* 1/2013;
14. Kovačević, Nemanja, „Pojam i predmet plodouživanja“, *Pravni život* 3-4/2014;
15. Marković, Lazar, *Građansko pravo – opšti deo i stvarno pravo*, Beograd 1927;
16. Pavić, D., „Dužna pažnja kao pravni standard u sudskom odlučivanju“, *Pravni život* 11-12/1994;

17. Stanković, Obren, Orlić, Miodrag, *Stvarno pravo*, deveto izdanje, Beograd 1999;
18. Stanojević, Obrad, *Rimsko pravo*, dvadeset peto izdanje, Beograd 2010;
19. Stojčević, Dragomir, *Rimsko pravo*, sveska prva, sedmo izdanje, Beograd 1960;
20. Stanković, Obren, „Službenosti“, *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Tom treći, Beograd 1978;
21. Šarac, Mirela, Lučić, Zdravko, *Rimsko privatno pravo*, Split 2011;
22. Vedriš, Martin, Klarić, Petar, *Građansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, osmo izmijenjeno izdanje, Zagreb 2004.

Full Prof. Duško Medić, LL.D.

Judge of the Constitutional Court of Republika Srpska
Faculty of Law of the Paneuropean university „Apeiron” Banja Luka

INDIVIDUAL USUFRUCT

Summary

Law on the Essential Property Relations of the former socialist Yugoslavia did not standardise personal usufructs, but the possibility of their existence was predicted. This was a consequence of the opinion that the individual usufruct does not represent a basic property-legal relation. Proprietary Law of the Republika Srpska regulates them in detail and in modern way, which is important, since the change of property relations and economical market conditions allow the application of those usufructs effectual in practice. That way their re(affirmation) in our legal system as individual usufructs and primarily their fruitfulness can have a multiple function and wide social importance. Private property has acquired a justified place in our society again, and for that reason we can see further enlargement of the aforementioned usufructs. Individual usufruct has a very wide range of appliance. Practical application of the aforesaid usufructs facilitates their implementation and accomplishment of the important goals in private law (especially in family and hereditary relations) and in certain cases in the public law.

Key words: *Individual usufructs; Private property; Fruitfulness; Usage right; Occupancy right.*